

PSYCHOLOOG REDOUANE BEN DRISS

“De beleving van het vaderschap is cultureel bepaald”

CHRIS DUTRY

Op woensdag 5 december organiseert het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen (HIG) een seminarie met deze ietwat intrigerende titel: ‘Vaders, zonen en islam: migreren tussen Oedipus en Abraham’. Beide namen vinden we niet zo gauw samen vermeld in discussies over vader-zoonrelaties. We vroegen dan ook aan Redouane Ben Driss, psycholoog en psychotherapeut met Marokkaanse roots en medewerker bij het steunpunt Cultuursensitieve Zorg van het Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg Brussel, waarom hij het verzoeningsoffer van Abraham plaatst tegenover de ‘vadermoord’ in de Griekse mythologie. Ben Driss is de eerste spreker op dat HIG-seminarie en zijn ideeën beloven alvast dat dit een interessante uitwisseling kan worden. Dit is niet alleen voor psychologen, maar evenzeer voor iedereen die mee wil nadenken over een nieuwe invulling van het vaderschap in onze interculturele samenleving.

‘Het offer van Isaac’ door Caravaggio (1603)

“Mijn voornaamste boodschap is dat er verschillende belevingen van vaderschap bestaan, gewoon omdat er verschillende culturen zijn. Met andere woorden, je hebt verschillende manieren om het vaderschap in te vullen en de ene is niet per definitie beter of slechter dan de andere. Wanneer verschillende modellen met elkaar geconfronteerd worden, hoop ik dat dit vooral een ontmoeting en een wederzijdse verrijking kan worden. Maar daarvoor moet je eerst goed beseffen hoe dergelijke culturele vaderschapsmodellen functioneren. Dat lijkt me een belangrijke voorwaarde om een echte ontmoeting mogelijk te maken. Elke nieuwe definitie van vaderschap moet in zekere zin voldoende ‘open’ blijven voor nieuwe, culturele inzichten.”

Oedipus versus Isaac

“Mijn psychotherapeutische praktijk is sterk geïnspireerd door het archetype van Abraham die zijn zoon Isaac moet offeren (nvdr. de Koran spreekt van Ibrahim terwijl de naam van de zoon niet genoemd wordt. De moslims gaan ervan uit dat het gaat om Ismaël, de halfbroer van Isaac). Dat verhaal is trouwens ook sterk verbonden met het Offerfeest van de moslims in heel de wereld. Wat mij daarin opvalt, is dat de vader zijn zoon niet doodt en in plaats daarvan een mannelijk schaap, een ram, offert. En – al even belangrijk – de zoon doodt zijn vader evenmin!

In de klassieke westerse, freudiaanse benadering van het vaderschap via de oedipusmythe, wordt de vader wél gedood door zijn zoon. Maar in veel niet-westerse culturen is zoiets ondenkbaar en onaantvaardbaar. Een vader blijft vader tot hij overlijdt op een natuurlijke wijze. De bevrijding van de zoon opdat hij volwassen man en vader kan worden, moet op een andere wijze gebeuren. En daarbij moet ook de rol van de moeder overdacht worden. We vergeten wel eens dat ook joods-christelijke culturen patriarchaal zijn. Maar vandaag bevinden we ons allemaal in een interculturele overgangs-

situatie die om nieuwe antwoorden vraagt, zowel wat het vaderschap als het moederschap betreft.

De westerse samenleving is evengoed in crisis wat haar vaderbeeld betreft. Sommige psychologen of sociologen hebben het toch over de ‘vaderloze’ samenleving? Daarom is het nu het uitgelezen moment om samen na te denken over het vaderschap. Vaderfiguren uit de Mahgreb-landen worden vaak eenzijdig als tirannen beschouwd, hoewel ze ook liefde voelen voor hun kinderen. Maar die emoties worden op een andere, cultureel bepaalde manier geuit.

In mijn therapeutische praktijk heb ik vastgesteld dat heel wat vaders in migrantengezinnen er niet in slagen een nieuwe vaderrol op te nemen. Fysiek zijn ze wel aanwezig, maar als symbolische vaderfiguur blijven ze afwezig in de opvoeding van hun kinderen. En die lege ‘plaats’ wordt vaak ingenomen door de oudste zoon, niet letterlijk als woordvoerder van het gezin maar als vervanger van de symbolische vader.

Opmerkelijk is dat er de voorbije decennia in de literatuur over migratie erg veel aandacht is gegaan naar vrouwenemancipatie, maar veel minder naar de situatie van de mannelijke migranten. Pas nu ernstige problemen ontstaan met de derde generatie mannelijke migranten, die geen autoriteit meer aanvaarden, krijgt dit aspect opnieuw aandacht. Vanzelfsprekend wil ik deze realiteit niet louter psychologisch benaderen. Het is overduidelijk ook een sociaal en economisch probleem. Zowel vaders als zonen hebben nood aan het vinden van hun plaats in onze samenleving.”

Zoon versus vader

“Tijdens mijn bijna vijftwintig jaar psychotherapeutische praktijk ben ik steeds meer op deze kwestie gebotst. Vaak ook bij huwelijksproblemen. Het ging dan vooral over koppels waarvan de echtgenoot uit de Mahgreb naar hier was gekomen om te huwen met een in België

opgegroeide vrouw, weliswaar met ouders afkomstig uit hetzelfde land als haar man. Ook dat zijn gemengde huwelijken.

Wanneer de kinderen klein zijn, luisteren ze nog naar hun moeder, maar wanneer de zonen ouder worden, ontstaan er problemen. De oudste zoon is dan niet langer meer een ‘koningszoon’, maar hij gedraagt zich steeds meer als een ‘keizer’.

Sommige migrantenvrouwen van de tweede generatie vertellen mij dat ze nooit problemen hadden met hun vader, maar wél met hun broer. Mijn verklaring daarvoor is dat de échte vader waarden met geduld en liefde – dus met een emotionele inhoud – overdraagt, terwijl de oudere broer die waarden koudweg oplegt en geen enkele tegenspraak duldt. Dat is geen vaderlijke liefde. Ik zal niet ontkennen dat die vaders tekortgeschoten zijn in hun verantwoordelijkheid, maar hun culturele ontworteling heeft dat duidelijk bemoeilijkt.

Anderzijds kon ik vaststellen dat er veel minder emotionele spanningen zijn in gezinnen waar de migratie als iets positiefs werd ervaren. In die situatie kunnen zonen hun vader wel respecteren en aanvaarden dat zij offers moeten brengen om iemand te worden in de samenleving. Zo worden zij uiteindelijk ook verantwoordelijke vaders voor hun eigen kinderen.

In zekere zin heeft mijn praktijkervaring mij tot die vadermythes gebracht, en niet omgekeerd. We zouden trouwens ook wat meer oog moeten hebben voor wat matriarchale culturen ons te vertellen hebben over het vaderschap. Vermoedelijk steken ook daar elementen in om tot een nieuw beeld van de vader te komen. Migrantenvrouwen houden ons een spiegel voor, maar durven we er wel voor gaan staan? Toch ben ik niet pessimistisch. Er komen nieuwe vaders, ongeacht hun etnische afkomst. Op voorwaarde dat ook de samenleving hier mee over nadent. Het begint met de betrokkenheid van de vader in de kleuterklas. Migrantengezinnen met problemen zijn niet louter studieobjecten voor sociologen of psychologen, ze dagen ons vooral uit om over onze eigen gezinnen na te denken.”

■ Het seminarie ‘Vaders, zonen en islam: migreren tussen Oedipus en Abraham’ vindt plaats op woensdag 5 december, van 10 tot 13 uur, in De Factorij, Huart Hamoirlaan 136, 1030 Brussel (vlakbij het station van Schaarbeek). Inschrijven kan online via www.hig.be, telefonisch op tel. 02-240.68.40 of via kenniscentrum.gezin@hig.be met vermelding van naam, organisatie en functie van de deelnemer(s). Deelnameprijs: 20 euro (lunch inbegrepen) te betalen via IBAN: BE36 7310 0974 9481, BIC: KREDBEBB van het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen – HUB, m.v.v. ‘islamvaders’ en naam van de deelnemer. De bijdragen van het seminarie worden samen met het verslag van het debat gebundeld in een publicatie die begin volgend jaar zal verschijnen.

VAN LEVERANCIER VERANDEREN OF VAN BRANDSTOF ?

bespaar 20 tot 75 % op www.warmteprijzen.be

In een kachel met hoog rendement zijn brandhout & houtpellets veruit de goedkoopste brandstoffen!

Tulikivi